

ЮВІЛЕЇ

ВІДДАНЕ СЛУЖІННЯ БОТАНІЦІ (з нагоди 60-річчя доктора біологічних наук, професора Світлани Василівни Гапон)

Є люди, які знаходяться у постійному розвитку, які у своїй роботі бачать нові грані. Вони завжди відчувають потужність багаторічних традицій колективів, у яких працюють, а згодом самі вдало продовжують ці традиції. Саме до таких людей на природничому факультеті Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка належить Світлана Василівна Гапон. Тож на скрижальх її ювілею спробуємо викласти найбільш пам'ятні нотатки до її життя.

Світлана Василівна народилася 30 січня 1958 року в с. Іванівка Семенівського району Полтавської області в родині агронома. Навчалася у Комишнянській середній школі Миргородського району та в Оболонській середній школі Семенівського району, яку закінчила у 1975 році із золотою медаллю. У цьому ж році вступила на природничий факультет Полтавського педагогічного університету імені В.Г. Короленка. Уже на другому курсі почала цікавитися науковою роботою, зокрема досліджувала видовий склад молочаїв околиць біостаціонару «Лучки». З третього курсу захопилася мохоподібними, яким і присвятила своє наукове життя. Результати досліджень лягли в основу курсової, а потім дипломної роботи «Мохоподібні Полтавської області» (науковий керівник – доцент Валерій Васильович Буйдін). Усі роки навчання, починаючи з другого курсу, була незмінним старостою ботанічного гуртка. Разом із його керівником доцентом Ростиславом Васильовичем Ганжою проводили цікаві засідання, захоплюючи екскурсії з вивчення рослинного світу Полтавщини.

Від 1980 року, з відзнакою закінчивши інститут, почала працювати за направленням учителем біології та німецької мови Милорадівської середньої школи Котелевського району Полтавської області. У цей час розпочала творчу співпрацю

з відомими ученими-бріологами із м. Львів: кандидатом біологічних наук Купавою Остапівною Уличною (з якою познайомилася ще студенткою на 5-му курсі) та доктором біологічних наук Орестом Теодоровичем Демковим (які пізніше стануть її науковими керівниками). Згодом С.В. Гапон почала консультиватися у київських ботаніків – доктора біологічних наук Ганни Федорівни Бачуриної та кандидата біологічних наук Лариси Яківни Партики. Всі ці знавці бріології передали їй часточку своїх знань, що є знаковим для творчої наукової біографії ювілярки.

Від 1983 року Світлана Василівна працює препаратором, лаборантом, а із 1984 р. – асистентом кафедри ботаніки Полтавського пединституту; веде лабораторні заняття та польову практику з ботаніки. У цей же час досліджує мохоподібні Лівобережного Лісостепу України.

У подальшому (1987–1990) Світлана Василівна навчається у цільовій аспірантурі Інституту екології Карпат АН України. Велику увагу вона приділяє експедиційним дослідженням та підготовці кандидатської дисертації на тему «Мохоподібні Лівобережного Лісостепу України», яку захищає в Інституті ботаніки імені М.Г. Холодного НАН України (1993). З цього часу працює старшим викладачем, а з 1994 р. – доцентом кафедри. Розробляє та читає курси та спецкурси «Ботаніка. Систематика рослин», «Екологія», «Соціоекологія», «Флора і рослинність України», «Основи фітоценології».

Від 1996 по 2006 рр. С.В. Гапон очолює кафедру ботаніки. Під час роботи на цій посаді всіляко дбає про зміцнення її матеріально-технічної бази, упорядковує гербарій кафедри, налагоджує наукові та методичні зв'язки з низкою ВНЗ України (Ужгородський національний університет, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, Уманський державний педагогічний університет тощо) та з ученими лабораторії геоботаніки і охорони природи Інституту біології Уфимського наукового центру РАН (м. Уфа, Республіка Башкортостан Російської Федерації).

Із 2004 року по теперішній час С.В. Гапон є експертом Міністерства освіти та науки України із акредитації та ліцензування спеціальностей за фахом «біологія» у вищих навчальних закладах України.

У 2007–2010 рр. Світлана Василівна проходила навчання у докторантурі кафедри ботаніки Навчально-наукового центру «Інститут біології» Київського національного університету імені Тараса Шевченка та відділу ліхенології і бріології Інституту ботаніки імені М.Г. Холодного НАН України. Згодом на засіданні спеціалізованої вченої ради Інституту ботаніки імені М.Г. Холодного НАН України вона захистила докторську дисертацію зі спеціальності 03.00.05 – ботаніка на тему «Мохоподібні Лісостепу України (рослинність та флора)» (2011). Науковим консультантом її досліджень виступив доктор біологічних наук, професор, завідувач відділу ліхенології та бріології Інституту ботаніки імені М.Г. Холодного НАН України Сергій Якович Кондратюк. Захищена дисертація – піонерна робота в Україні із вивчення бріоугруповань. Це дало змогу Світлані Василівні стати першим і на сьогодні єдиним у нашій державі бріосинтаксономістом із класифікації мохової рослинності за методом Браун-Бланке.

Після отримання у 2013 році наукового звання професора кафедри ботаніки та методики навчання біології почався новий плідний етап професійної діяльності Світлани Василівни Гапон.

У 2014 р. під її завідуванням на природничому факультеті відкрита наукова лабораторія бріології (єдина в Україні у вищих навчальних закладах), покликана стати не лише епіцентром вивчення мохоподібних природних, штучних та урбанізованих екосистем Лівобережного Придніпров'я і Лісостепу України, але й піонерним науковим осередком із дослідження мохових угруповань, їх класифікації та питань бріосинтаксономії в Україні.

У 2014 році за ініціативи С.В. Гапон у Полтавському національному педагогічному університеті імені В.Г. Короленка відкрито аспірантуру за спеціальністю «Ботаніка», і на сьогодні Світлана Василівна є гарантом освітньої програми аспірантури з підготовки доктора філософії за спеціальністю «Біологія». Продовжуючи роботу із вивчення та класифікації мохових угруповань, ювілярка не лише займається підготовкою аспірантів, але й активно опонує при захисті дисертацій бріологічного спрямування.

На ниві наукової періодики Світлана Василівна відзначилася як член редколегії фахового журналу «Світ медицини та біології» (ВДНЗУ «Українська медична стоматологічна академія»), а з 2015 року стала головним редактором новоствореного на факультеті наукового журналу «Біологія та екологія», який у 2017 р. отримав статус фахового видання. Крім цього, С.В. Гапон – постійний автор та уважний рецензент багатьох статей у провідних профільних періодичних виданнях України – Українському ботанічному та Чорноморському ботанічному журналах.

Загалом коло наукових інтересів С.В. Гапон охоплює ботаніку, бріологію, бріосинтаксономію, геоботаніку, фітоценологію, флористику, екологію. Вона є автором та співавтором понад двохсот наукових та навчально-методичних праць, у тому числі шести монографій та восьми навчальних посібників. Зокрема, за участю Світлани Василівни побачили світ такі колективні монографії, як «Безсудинні рослини Лівобережного Лісостепу України» (1998), «Збережи, де стоїш, де живеш» (1998), «Синтаксономія рослинності України» (2008), «Конспект флори мохоподібних Лісостепу України. *Anthocerotophyta, Hepaticophyta, Bryophyta (Sphagnopsida)*». Частина I (2016) та «Конспект флори мохоподібних Лісостепу України. *Bryophyta: класи Polytrichopsida, Tetraphidopsida, Bryopsida*». Частина II (2017).

Та серед інших вагомих праць чи не найбільш знаковою для ювілярки є видана у Полтаві одноосібна монографія «Синтаксономія мохової рослинності України (Лісостеп)» (2014), де викладено результати оригінальних багаторічних досліджень бріоценозів крупного біому, на що отримано схвальну реакцію фахівців. Тому без перебільшення можна сказати, що в історію вітчизняної ботаніки С.В. Гапон увійшла як засновниця української школи бріосинтаксономії, яка вперше в Україні уклала Продромус мохової рослинності Лісостепу за еколого-флористичною класифікацією. Сьогодні Світлана Василівна разом із колективом провідних учених Інституту ботаніки імені М.Г. Холодного НАН України бере участь у підготовці «Продромусу рослинності України» на основі методу Браун-Бланке.

Після об'єднання у 2015 р. кафедри ботаніки та методики навчання біології з кафедрою екології та охорони довкілля професор С.В. Гапон опанувала нові курси для професійної підготовки бакалаврів та магістрів – «Екологія рослин з основами фітоценології», «Заповідники і національні парки світу», «Екосистемологія», «Заповідна справа», а також «Геоботаніка», «Регіональна флористика», «Рослинність України». На її професійному рахунку – підготовка навчальних посібників «Семинарсько-практичні заняття з фітоценології» (2005), «Ботаніка. Тестові завдання з нормативного курсу за ОКР “Бакалавр”» (2012), «Геоботаніка» (2014), «Флора та рослинність України» (2014), програм спецкурсів «Бріологія» та «Основи фітоценології».

Багато сил і енергії віддає Світлана Василівна формуванню юних поколінь ботаніків. Понад 10 років вона є керівником гуртка «Знавці ботаніки» очно-заочної школи при Полтавському обласному еколого-натуралістичному центрі учнівської молоді. Упродовж 1998–2015 рр. була членом, а з 2016 р. є головою фахового журі II етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідних робіт учнів-членів Малої академії наук.

Багаторічна сумлінна праця Світлани Василівни, її плідна науково-педагогічна діяльність та вагомий особистий внесок у підготовку висококваліфікованих спеціалістів відзначені численними почесними грамотами і подяками, нагрудним знаком «Відмінник освіти України» (1999) та почесним званням «Заслужений працівник освіти України» (2014). З нагоди 100-річчя Полтавського національного університету імені В.Г. Короленка ювілярку нагороджено медаллю «За особистий вагомий внесок в розбудову університету» (2014).

Все викладене свідчить про те, що попри всі круті повороти нашого життя творча і наукова активність Світлани Василівни Гапон із плином років не згасає. Для своїх колег і учнів Світлана Василівна є прикладом того, як шляхом чесної наполегливої праці можна примножити вроджені таланти та досягти суспільно значимих результатів і загального визнання. Вона – справжній польовий ботанік, що, накопичивши цінний досвід роботи у природі, не шкодує ділитися ним із усіма зацікавленими і тим самим торує шлях для нових і нових поколінь науковців. Палкий любитель природи і невтомний природодослідник, професор С.В. Гапон за свою тривалу наукову діяльність не оминула увагою жодного природного регіону України, побувала чи не в усіх найцікавіших куточках нашої держави і до сьогодні не пропускає нагоди взяти участь в експедиції, поспілкуватися з однодумцями, започаткувати нові наукові контакти.

Тож нехай за вже досягнутими успіхами грядуть нові! А щоб вони неодмінно прийшли, ботаніки Полтавщини щиро, з цілого серця зичать вельмишановній Світлані Василівні міцного здоров'я, сил і творчої наснаги на багато років для плідної праці на ниві улюбленої бріології, для звершення нових величних задумів у славу вітчизняної ботаніки!

В.М. Самородов, В.В. Буйдін, О.В. Клепець